

TYÖNEUVOSTO
Bulevardi 6 D, PL 32
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. 09 - 645 593

LAUSUNTO

5.10.2020

TN 1481-20 (ään. 6-3)

4/2020

Lausunnonpyytjä: Etelä-Suomen aluehallintovirasto, työsuojelun vastuualue

Asia: Työaikalain (872/2019) soveltaminen X Oy:n ruokalähettilien työhön

Vireille: 4.2.2020

Lausuntopyyntö

Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue (aluehallintovirasto) on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, sovelletaanko työaikalakia (872/2019) X Oy:n (yhtiö) ruokalähettilien työhön. Edelleen työneuvostolta on pyydetty lausuntoa siitä, jäisivätkö mahdollisesti työsuhteessa olevat ruokalähetit työaikalain soveltamisalan ulkopuolelle 2 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella.

Kysymys työaikalain soveltumisesta on tullut esille aluehallintoviraston valvontatyössä. Aluehallintoviraston työneuvostolle toimittamat tiedot perustuvat tarkastuksen yhteydessä saatuihin julkisiin, samoin kuin julkisuudessa esiintyneisiin tietoihin. Osa tarkastuksessa esille tulleista tiedoista on salassa pidettäviä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 20 kohdan perusteella. Työneuvostolla ei ole mainittuun lakiin perustuvaa oikeutta saada niitä aluehallintovirastolta.

Lausuntopyyntön mukaan yhtiössä on ruokalähetitejä, joita yhtiö on pitänyt yrittäjinä. Ruokalähettilien työaikoja ei määritellä vaan lähetti itse valitsee ja ilmoittaa, milloin hän haluaa suorittaa kuljetuksia. Vähimmäis- tai enimmäistyöaika ei ole sovittu. Työ tulee suorittaa henkilökohtaisesti. Vuoroista kieltäytymistä ei ole sanktioitu. Lähetti saa kirjautua – aina niin halutessaan – digitaaliselle alustalle online-tilaan ottaakseen vastaan kuljetustoimeksiantoja. X Oy antaa työohjeet ja määrää palkkion suuruuden, joka on kaikille sama. Lähetit käyttävät omia työvälineitään ja ainoastaan lämpölaukku on X Oy:n järjestämä. X Oy tarjoaa myös vapaaehtoisesti käytettäviä vaatteita.

Työsuojeluviranomaisen näkemyksen mukaan kysymys on työsuoritusta koskevasta sopimuksesta. Työtä tehdään vastiketta vastaan ja yhtiön lukuun. Työtä tehdään myös henkilökohtaisesti. Tulkintavaikeudet oikeussuhteen luonteesta liittyvät nimenomaan johto ja valvonta - tunnusmerkkiin.

Asianosaisen kuuleminen

X Oy:n näkemyksen mukaan lausuntopyyntön kohteena olevat ruokalähetit eivät ole siihen työ sopimuslaissa (55/2001) tarkoitettussa työsuhteessa. Näin ollen myöskään työaikalaki ei sovellu

ruokalähetien työhön. Jos työneuvosto päätyisi siihen, että ruokalähetit ovat työsuhteessa yhtiöön, ei työaikalaki soveltuisi siinäkään tapauksessa.

Kun lausuntopyynnössä on tosiasiallisesti kysymys työsuhteen 1 luvun 1 §:n 1 momentin tulkinnasta, ei työneuvosto ole toimivaltainen lausumaan asiassa.

X Oy on kehittäjänsä digitaalisen alustan ylläpitäjä. Alusta on markkinapaikka ravintoloille, ja sen kautta ruokalähetit voivat käydä vastaanottamassa haluamansa kuljetustoimeksiannot. Yhtiön kanssa sopimuksen solmineet ruokalähetit saavat tehdä työtä myös muille toimeksiantajille.

X Oy solmii lähetien kanssa palvelusopimus-nimisen sopimuksen, jossa lähettiä kutsutaan lähettikumppaniksi. Lähettikumppani sitoutuu sopimuksessa suorittamaan X Oy:lle lähettipalveluita, joita kutsutaan sopimuksessa kuljetuspalveluiksi. Sopimuksessa on sovittu muun ohessa siitä, että lähettikumppani käyttää omia laitteitaan ja välineitään, ellei sopimuksessa soviteta nimenomaisesti muuta.

Lähettikumppanilla tulee olla kuljetuksia varten käytettävissään auto, skootteri tai polkupyörä, jonka käyttökustannuksista hän itse vastaa. X Oy tarjoaa kuitenkin lähettikumppanille lämpölaulun. Sopimuksen perusteella lähettikumppanille annetaan pääsy alustalle, jonka kautta hän voi ilmoittaa yhtiölle, milloin hän on käytettävissä kuljetuspalveluiden suorittamiseen. Lähettikumppani valitsee sopimuksen mukaisesti alustalta ajankohdat, jolloin hän on käytettävissä. Käytettävissä olo ilmoitetaan kirjautumalla alustalle aktiiviseksi niin sanottuun online-tilaan. Sopimusehtojen mukaan X Oy voi myös tarjota lähettikumppanille mahdollisuuden varata ennakoon ajankohtia (aikoja), jolloin lähettikumppani on käytettävissä kuljetuksiin.

Kun lähettikumppani on ilmoittanut olevansa käytettävissä, X Oy informoi lähettikumppania kuljetuspyynnöistä alustan kautta. Sopimuksessa on myös ehto, jonka mukaan X Oy voi – alustan käyttäjien tilaaman ruoan kuljetuspalveluiden optimaalisen laadun varmistamiseksi – vapaasti allokoida kuljetustilauksia lähettikumppanien kesken.

Sopimuksen mukaan lähettikumppani on yksin vastuussa verovelvollisuuksistaan sekä lakisääteisten työ- ja sosiaaliturvavakuutusten ottamisesta. Jos lähettikumppani ei ole ilmoittautunut ennakkoperintärekiin, suorittaa yhtiö lähettikumppanin palkkiosta ennakonpidätyksen verokortin mukaisesti.

Edelleen sopimuksessa on ehto, jonka mukaan lähettikumppanin ja X Oy:n välillä ei ole työsuhdetta ja että sopimuksen tarkoituksessa osapuolia pidetään itsenäisinä ammatinharjoittajina. Lisäksi todetaan, että sopimus ”ei muodosta minkäänlaista käskynalaisuus- tai työsuhdetta” osapuolten välille. Lähettikumppanilla ei ole oikeutta siirtää sopimusta tai sen mukaisia oikeuksia tai velvollisuuksia ilman X Oy:n kirjallista suostumusta.

Palkkioliite on sopimuksen kiinteä osa. Sen mukaan palkkio perustuu kuljetuksiin ja kuljetusmatkoihin. Kuljetusmatka mitataan kuljetuksen noutopaikan ja kuljetuksen toimituspaikan välisenä lyhimpänä yhdensuuntaisena matkana, ei siis tietä pitkin kuljetetun matkan mukaan.

Palkkiona kuljetuksista, joita suoritetaan ilman etukäteistä varausta, maksetaan kuljetuskohtainen palkkio. Sen lisäksi maksetaan kuljetusmatkaan perustuva palkkio. Etukäteen varattujen kuljetusaikojen palkkio maksetaan A tai B vaihtoehdon mukaan riippuen siitä, kumpi johtaa suurempaan palkkioon laskettuna koko ennakoon varatulle ajalle yhteensä. Vaihtoehto A:n mukaan palkkio perustuu sekä kuljetuskohtaiseen että kuljetusmatkaan perustuvaan palkkioon.

samalla tavoin kuin palkkio kuljetuksista, jotka suoritetaan ilman etukäteistä varausta. Vaihtoehto B on palkkio valmiusajalta, ja sen mukaan lähetille maksetaan palkkio ajalta, jolloin hän on kirjautuneena ja kuljetusvalmiudessa sovelluksessa riippumatta toteutettujen kuljetusten määrästä. Jos käytetään vaihtoehtoa B, ei kuljetuskohtaisia eikä kuljetusmatkaan perustuvaa palkkiota makseta.

Palkkioliitteessä on vielä liite 2, joka on otsikoitu: ”Tärkeää tietoa X Oy:n palvelusopimuksesta”. Sen mukaan käytössä on palkkiomalli, jossa yhtiö ei velvoita lähettiä tekemään kuljetuksia tiettyinä aikoina. Lähetti voi informoida yhtiötä olevansa käytettävissä kuljetuksiin varaamatta kuljetusaikaa etukäteen tai yhtiön niin mahdollistaessa varaamalla kuljetusajan etukäteen. Edelleen liitteessä tuodaan esille muun muassa se, että yhtiö pidättää soveltuvat verot palkkiosta, jos lähetin ennakkoperintärekisteröinti ei ole voimassa.

X Oy korostaa rooliaan kehittämänsä digitaalisen alustan ylläpitäjänä. Alusta on markkinapaikka, jossa ravintolat voivat markkinoida tuotteitaan ja olla auki haluaminaan aikoina, ja jonka kautta ruokalähetit voivat tehdä haluamansa kuljetustoimeksiannot haluaminaan aikoina sekä haluamissaan paikoissa. X Oy:llä ei ole mitään keinoa varmistaa, että kuljetustoimeksiannoista kiinnostuneita lähettejä on ylipäättään saatavilla tiettyinä aikoina. Yhtiö on joutunut ajoittain sulkemaan palvelunsa tai rajoittamaan sitä juuri siksi, että sillä ei ole mahdollisuutta velvoittaa lähettejä tekemään kuljetustoimeksiantoja. Lähettivajeen johdosta kuljetuksia on jouduttu sulkemaan ja asiakkaiden mahdollisuuksia tilaamiseen on jouduttu rajaamaan vain läheisiin ravintoloihin.

X Oy:n mukaan ainoastaan yrittäjinä toimivat lähetit hoitavat sen kuljetuksia. X Oy ei määrittele työaikoja lähettiensä kanssa sopimissaan sopimuksissa eikä muutoinkaan, vaan lähetit päättävät itse oman valintansa mukaisesti, milloin he haluavat suorittaa kuljetuksia. X Oy ei aseta läheteille vähimmäis- tai enimmäistyömäärää, vaan kukin lähetti päättää itsenäisesti tekemiensä kuljetusten määrän. Lähetti voi tehdä työtä myös muille toimeksiantajille, yhtiön kilpailijat mukaan lukien. Lähettien kanssa solmittavissa sopimuksissa ei ole minkäänlaista kilpailukieltä eikä työnteon määrästä tai siitä koskevista rajoituksista ole sovittu lähettien kanssa.

Lähetit eivät voi siirtää X Oy:ltä saamiaan toimeksiantoja muille, vaan heidän tulee tehdä työsuoritus henkilökohtaisesti. Yhtiön sopimusosapuolena voi olla myös oikeushenkilö. Tällöin toimeksiannon siirtämisen kieltäminen tarkoittaa, että sopimuskumppanina olevan oikeushenkilön on itse täytettävä sopimusvelvoitteensa. Sopimusosapuolen alihankkijoiden käytön kieltäminen on normaali markkinakäytäntö erityisesti silloin, kun osapuolen tulee sitoutua noudattamaan sopimuskumppaninsa lakiin tai viranomais määräyksiin perustuvia toimintaohjeita.

Lähetti voi myös päättää olla suorittamatta kuljetuksia. Toisinaan X Oy korottaa kuljetuskohtaista palkkiota määrääjäksi siinä toivossa, että useampi lähetti valitsisi työskennellä kyseisenä aikana. Näin voidaan toimia esimerkiksi silloin, kun viikonlopuksi on luvattu huonoa säätä, jolloin kysynnän ennustetaan olevan suuri ihmisten jäädessä koteihinsa ja tilatessa sinne ruokaa. Tällaisessa tilanteessa saatetaan lähettää ruokalähetille torstaina sovelluksen kautta viesti, jossa kerrotaan viikonlopun korotetusta kuljetuskohtaisesta palkkiosta. Lähetin ei tällöinkään kuitenkaan ole pakko työskennellä, mitä myös johdonmukaisesti korostetaan viesteissä.

Merkittävimmät rajoitukset sille, milloin ja miten lähetti voi tehdä kuljetuksia, aiheutuvat ravintoloiden aukioloajoista ja lähetin sijainnista ravintoloihin nähden. Nämä rajoitukset eivät ole X Oy:n johto- ja valvontaoikeuden alaisuuteen kuuluvia seikkoja, vaan liittyvät yhtiön rooliin markkinapaikkana.

X Oy ei jaa lähettejä algoritmin perusteella suorituspohjaisiin ryhmiin. Käytössä on kuitenkin järjestelmä, jossa edellisviikolla lukumääräisesti eniten kuljetuksia tehneet lähettikumppanit saavat ilmoittaa yhtiölle seuraavan viikon aikataulupreferenssinsä hieman aikaisemmin kuin vähemmän kuljetuksia tehneet. Näin määritettyjä hieman toisistaan erilaisessa asemassa olevia lähettikategorioita on kaksi, mutta niiden välistä luokittelua ei tehdä algoritmipohjaisesti. Järjestelmä tukee ruokakuljetuksista pääelinkeinonaan hoitavia yrittäjiä.

Lähetien tekemät aikatauluilmoitukset koskevat vain ennalta varattavissa olevia aikaikkunoita, joita X Oy tarjoaa vaihtelevasti eri kaupungeissa. Jokaisella lähetillä on ennalta varattavista ajoista riippumatta aina mahdollisuus kirjautua yhtiön alustalle ja suorittaa kuljetuksia (myös niinä ajankohtina, joille on lisäksi tarjolla ennalta varattavia aikoja).

Käytössä on myös järjestelmä, jossa lähetti voi sitoutua etukäteen tekemään vuoroja tietynä aikana, jolloin X Oy sitoutuu puolestaan suorittamaan lähetille tuntiperusteisen takuukorvauksen. Lähetti ilmoittaa vapaaehtoisesti tietyn aikaperiodin (esimerkiksi kaksi tuntia lounasaikaan), jolloin hän on halukas suorittamaan kuljetuksia. Ilmoituksen jälkeen lähetti kuitenkin saa peruuttaa ajan tai yksinkertaisesti jättää kirjautumatta yhtiön alustalle ilman sanktiota. Lähetti saa myös mainitun aikaperiodin aikanakin päättää lopettaa kuljetustoimeksiantojen tekemisen ja olla hyväksymättä yksittäisiä toimeksiantoja. Myös tältä periodilta palkkio maksetaan tehtyjen kuljetusten perusteella, ei tuntiperusteisesti. Ainoastaan siinä tilanteessa, jossa pelkät kuljetuspalkkiot jäisivät alle sovitun tuntiperusteisen takuukorvauksen lähetin ollessa kirjautuneena alustalle, lähetin kuljetuspalkkioiden päälle lisätään kuljetuspalkkioiden ja takuukorvauksen välinen erotus. Tarjoamalla aikaikkunoita varattavaksi ennalta yhtiö pyrkii varmistamaan riittävän lähettikapasiteetin suhteessa kysyntään. Ennalta varattavissa olevilla aikaperiodeilla voidaan pyrkiä kannustamaan niitä lähettejä, jotka eivät välttämättä muuten uskoisi esimerkiksi aamiaistilauksia riittävän, kirjautumaan kyseisenä ajankohtana sovellukseen ja suorittamaan kuljetuksia.

Haluamiensa toimeksiantojen valitsemisen lisäksi lähetti valitsee itse haluamansa kuljetusreitit kunkin ruokatilausasiakkaan määrittelemään osoitteeseen, asiakas määrittelee lähetille tarkemmat toimitusohjeet ja tarvittaessa lähetti voi olla yhteydessä suoraan asiakkaaseen kysyäksään niihin tarkennusta. Ne vähäiset ohjeet, joita X Oy on läheteilleen välittänyt, koskevat yhtiön omavalvontasuunnitelmaa. Yhtiö on Ruokaviraston valvonnan alainen elintarvikealan toimija ja on siksi velvollinen laatimaan omavalvontasuunnitelman. Yhtiön on huolehdittava siitä, että sen sopimuskumppaneina toimivat ruokalähetit noudattavat suunnitelmaa. Siksi yhtiön on huolehdittava siitä, että sen sopimuskumppanit osaavat toimia omavalvontasuunnitelman edellyttämällä tavalla. Lähetien on välttämätöntä ymmärtää nämä kriteerit, jotta he osaavat suunnitella ja suorittaa toimeksiannot itsenäisesti ja viranomaisveloitteet täyttäen. Kyse ei ole yhtiön itse kehittämistä toimintatavoista, vaan lainsäätäjän ja viranomaisten säätämistä velvollisuuksista, joiden tarkoituksena on taata elintarviketurvallisuus.

Lähetit eivät voi neuvotella omia palkkioitaan, vaan X Oy:n soveltamat korvausperiaatteet koskevat kaikkia lähettejä. Lähetien palkkiotaso muodostuu suoritettujen kuljetusmäärien perusteella.

Osa X Oy:n kanssa toimivista läheteistä toimii rekisteröidyn y-tunnuksen kautta, osa harjoittaa elinkeinotoimintaansa kevytyrittäjänä ja osa saa palkkionsa työkorvauksena. Mitä enemmän lähetti tekee kuljetuksia, sitä todennäköisemmin hän toimii y-tunnuksella tai kevytyrittäjänä. Työkorvauksella toimii tyypillisesti lähettejä, jotka tekevät kuljetuksia satunnaisesti tai vain lyhyen aikaa. Yhdistävänä tekijänä kaikille kategorioille on se, että palkkiot maksetaan vain tehdystä työstä.

Palkkio maksetaan laskun perusteella. X Oy ei korvaa läheteille aiheutuneita kuluja erikseen. Vastikkeeseen ei sisälly korvausta vuosilomasta, ylitöistä tai ilt- ja viikonloppulisiä. Palkkiota maksetaan puhtaasti niistä työsuorituksista, joita ruokalähetti on oman valintansa mukaan päättänyt tehdä. Tämä on keskeisesti erilainen tilanne kuin vastikkeen maksaminen työsuhteessa tehtävästä työstä.

X Oy on hankkinut kaikille läheteilleen vapaaehtoiset tapaturmavakuutukset maaliskuusta 2020 lukien. Lähetti voi halutessaan kieltäytyä vakuutuksesta.

X Oy kiinnittää huomiota siihen, että työn hyöty koituu lähetin, yhtiön ja ruoka-annoksen valmistaneen ravintolan hyväksi. Lisäksi on otettava huomioon, että kuljetusten kysynnän väheneminen heijastuu suoraan paitsi yhtiön, myös ruokalähettien ja ravintoloiden saamaan taloudelliseen hyötyyn. Lähteillä on siten omassa toiminnassaan, vastaavalla tavalla kuin ravintolayrittäjillä, selkeä yrittäjärisiki. Lisäksi lähetit kantavat taloudellisen riskin siitä, että esimerkiksi sairastuvat eivätkä tällöin kykene suorittamaan kuljetuksia.

X Oy:n lähetit käyttävät työssään omia kulkuvälineitään ja puhelimiaan. Kustannukset näistä välineistä koituvat puhtaasti lähettien kannettaviksi. Lähetti saa käyttää itse valitsemaansa kulkuvälinettä, kuten autoaan, pyöräänsä tai skootteriaan, ja halutessaan vaihtaa sitä. Lähetti maksaa itse kuljetuskalustonsa huoltamisen ja kulkemiseen tarvittavan polttoaineen. Yhtiö tarjoaa läheteille ainoastaan kuljetuksissa käytettävät lämpölaukut. Lämpölaukun hinta on keskimäärin noin 40 euroa. Lämpölaukut kuuluvat yhtiön omavalvontasuunnitelmaan, jonka noudattamista valvoo Ruokavirasto. Tämän vuoksi myös lähetit käyttävät yhtiön tarjoamia lämpölaukkuja.

X Oy katsoo, että sillä ei ole sellaista johto- ja valvontaoikeutta lähetejään kohtaan, joka perustaisi osapuolten välille työsuhteen. Yhtiö käyttää alihankkijoinaan lähettiyrittäjiä, jotka tarjoavat kuljetuspalveluita sen asiakkaille itsenäisesti. Yhtiö ei voi määrätä, milloin ja missä tai millä välineillä kunkin lähetin tulee työ tehdä, tai kuinka monta kuljetusta lähetin tulee suorittaa tietyssä aikana. Lähteillä on taloudellinen riski toiminnassaan aiheutuvista kuluista, samoin kuin kuljetusliiketoiminnan heikentymisen seurauksena aiheutuvasta tulonmenetyksestä. Yhtiö korostaa, että alihankinnassa osapuolet voivat vapaasti päättää sopimuksen tietyistä muodosta. Jos osapuolet myös käytännössä toimivat sen mukaisesti, tulisi oikeudellisessa tulkinnassa kunnioittaa sitä.

Aluehallintoviraston lisälausuma

Aluehallintovirasto kiinnittää huomiota siihen, että sopimuksen nimellä yksin ei ole ratkaisevaa merkitystä, vaan asiantilan tulee myös käytännössä vastata työn suorittamisen muodosta tehtyä sopimusta. Työneuvosto on lausunnossaan TN 1420-06 päätenyt siihen, että freelancereina toimineet kääntäjät olivat työskennelleet työsuhteessa. Juuri ristiriitainen oikeuskäytäntö ja julkisuudessa asiaan liittyvä runsas keskustelu on ollut yksi syy siihen, että työsuojeluviranomainen on halunnut pyytää työneuvoston kantaa asiaan ennen kuin se oman toimivaltansa puitteissa ja valvontahavaintojensa perusteella ratkaisee, onko kyseessä työsuhte vai ei.

Lausuntopyyntö on alun perin esitetty siksi, että työsuojeluviranomaisen valvonnassa on käynyt ilmi, että yksiselitteistä ei ole, sovelletaanko lähettien tekemään työhön työaikalakia. Tämä johtuu siitä, että objektiivisesti arvioiden ei ole selvää, teetetäänkö työtä työsuhteessa. X Oy perustelee lausumassaan seikkaperäisesti tulkintaa siitä, että lähettien ei voida katsoa olevan työsuhteessa yhtiöön. Työsuojeluviranomainen ei puolueettomana viranomaisena halua ottaa kantaa asian lopputulokseen, joten työsuhteen tunnusmerkistön tulkinta jää työneuvoston harkintaan. Jokseenkin

ongelmallisena työsuojeluviranomainen pitää kuitenkin sitä, että asia ratkaistaisiin vain työnantajan toimittaman tiedon pohjalta.

Lisäselvitys

Työneuvoston pyynnöstä X Oy on kertonut, että se ei voi tietää etukäteen, onko lähetejä riittävästi toimittamaan kysynnän mukaiset tilaukset. Yhtiö voi vaikuttaa lähettien määrään sen mukaan, kuinka monen lähetin kanssa se solmii kuljetuspalveluista koskevan palvelusopimuksen, ja kuinka houkuttelevan ja toimivan ansaintamallin se pystyy tarjoamaan lähettiyrityksille. Tämä ei kuitenkaan varmista millään lailla sitä, kuinka moni lähetti valitsee tehdä kuljetuksia kunakin päivänä tai kellonaikana.

Se, että lähetit saavat itse päättää, milloin he suorittavat kuljetuksia, johtaa säännöllisesti haasteisiin yhtiön toiminnassa. Esimerkiksi sateisina päivinä, jolloin kysyntä on tavallista suurempaa, yhtiö joutuu usein rajoittamaan asiakkaiden mahdollisuutta tilata ravintoloista, tai jopa väliaikaisesti estämään uudet tilaukset kokonaan alueellisesti. Näin toimitaan, jotta tilausten määrä suhteessa läheteihin ei kasva sellaiseksi, että asiakkaat joutuvat odottamaan esimerkiksi lounastilastaan useita tunteja.

Tukeakseen lähettiyrityksiä ja vaikuttaakseen aktiivisten lähettien määrään alustalla X Oy viestii säännöllisesti lähettiyrityksille kysynnän ja tarjonnan vaihteluista kertomalla sovelluksen tai sähköpostiviestien välityksellä, milloin yhtiö odottaa kysynnän olevan suurinta esimerkiksi tietyssä kaupungissa tai juhlapyhien tai sään vuoksi.

X Oy saattaa myös toisinaan tarjota lähettiyrityksille korotettuja kuljetuskohtaisia palkkioita tiettyinä ajankohtina esimerkiksi perjantai-illasta sunnuntaihin, sillä tuolloin kysyntä läheteille on suuri tilausmäärien johdosta.

Siinä missä kukin lähettiyrityksellä kantaa taloudellisen riskin siitä, onko kuljetuksia tarjolla hänen kirjautuessaan X Oy:n alustalle, yhtiö kantaa taloudellisen riskin siitä, onko lähetejä tiettyinä aikoina tai tietyllä alueella riittävästi. Kunkin lähetin suorittamien kuljetusten määrässä on erittäin suurta hajontaa.

X Oy kerää erilaisia palvelun tarjoamisen, tietosuojan, sopimusvelvoitteidensa ja elintarviketurvallisuuden kannalta välttämättömiä tietoja kuljetuksista. Näitä ovat muun muassa asiakkaan, ravintolan ja lähetin nimi, tilatut annokset, ruoan valmistusaika ja kuljetusaika. Mainittujen tietojen pohjalta yhtiö saa tiedon, kuinka monta kuljetusta kukin lähetti on toimittanut edellisten viikkojen aikana. Tieto on olennainen myös siksi, että sen avulla yhtiö voi tarkistaa jokaisen lähetin laskutuksen oikeellisuuden.

Aikataulupreferenssiryhmän luomisessa ei käytetä muita tietoja kuin tehtyjen kuljetusten määrät. Nykyinen käytäntö, jossa eniten kuljetuksia tietyillä viikoilla tehneet lähetit saavat varata seuraavalle viikolle kuljetusajankohtia hieman muita aiemmin, on syntynyt aktiivisimpien lähettikumppaneiden omasta toiveesta.

Alan toimijoilla on erilaisia käytäntöjä siitä, milloin alustayrityksen kumppani voi kirjautua alustalle. X Oy:n tapauksessa jokainen lähettikumppani voi halutessaan kirjautua alustalle milloin tahansa. Näin jokaisella läheteillä on yhtäläinen mahdollisuus saada ja halutessaan

suorittaa tarjolla olevia kuljetustoimeksiantoja verrattuna niihin lähettikumppaneihin, jotka ovat varanneet "aikaikkunan". On tärkeää huomioda, että lähetti, joka haluaa tehdä suuren määrän kuljetuksia ja näin päätyä "ensimmäiseen" preferenssiryhmään, voi tehdä niin ilman, että hän varaa yhtään aikaikkunaa ennakoon. Tämä johtuu siitä, että yhtiön alustalle voi kirjautua vapaasti milloin tahansa ilman ennalta varattavia aikaikkunoita, ja lähettile tarjotaan kuljetuksia tasa-arvoisesti molemmissa tilanteissa.

Lähetti voi peruuttaa varaamansa aikaikkunan milloin tahansa. Hän voi tehdä sen itse sovelluksesta viimeistään kahdeksan tuntia ennen ikkunan alkamista, ja sen jälkeen ottamalla yhteyttä X Oy:n tukipalveluun, joka palvelee asiakkaita, ravintoloita ja lähettejä. Lähetti voi myös olla kirjautumatta alustalle ilman aikaikkunan varsinaista peruuttamista. Lähettile ei aiheudu tästä sanktiota. Peruutuksia tehdään keskimääräisesti noin 20–30 viikossa.

Vaikka lähetti voi peruuttaa aikaikkunan, X Oy:lle muodostuu aikaikkunoiden varaustilanteesta etukäteen jonkinlainen käsitys siitä, miten moni lähetti on etukäteen suunnitellut tarjoavansa kuljetuspalveluita tietyinä ajankohtana niiden lähettien lisäksi, jotka eivät ole halunneet suunnitella asiaa etukäteen. Mikäli esimerkiksi yksikään lähetti ei olisi varannut alustalla toimivan kahvilan aamiaiskampanjan ajalle aikaikkunaa, yhtiö voi ilmoittaa kaikille alueen läheteille siitä, että tarjolla olevien kuljetustoimeksiantojen määrien ennakoidaan olevan tavanomaista suurempaa ja kannustaa lähettejä kirjautumaan alustalle. Aikaikkunoita tarjoamalla yhtiö voi siten myös viestiä ennakoituista toimeksiantojen määristä.

Lähetti voi luopua hyväksymästään kuljetustehtävästä olemalla sovelluksen kautta yhteydessä X Oy:n tukipalveluun. Jos lähettikumppani ilmoittaa yhtiön tukipalvelun kautta luopuvansa aikaisemmin hyväksymästään kuljetustehtävästä, yhtiön tukipalvelu poistaa toimeksiannon lähettiltä. Lähetti ei saa toimeksiannon suorittamisesta maksettavaa palkkiota, ja toimeksianto vapautuu yhtiön alustalle. Kuljetustehtävää ei osoiteta manuaalisesti kenellekään tietyille lähettile suoritettavaksi, vaan alusta tarjoaa vapautunutta kuljetustehtävää jollekin toiselle alustalle kirjautuneelle lähettile. Lähettikumppani saa jälleen itse valita, ottaako tarjotun kuljetustoimeksiannon vastaan. Jo kertaalleen vastaanotetusta kuljetustehtävästä luopumisia tapahtuu muutamia kymmeniä päivässä. Uusi lähetti on aina yhtiön kanssa sopimuksen tehnyt lähettikumppani.

Tilanteessa, jossa ruokalähetti ei hoida jo hyväksymäänsä toimeksiantoa, X Oy pyrkii tarjoamaan toimeksiantoa toiselle lähettile. Tällöin uusi lähetti toimeksiannon hyväksytyään joko noutaa lähetyksen edelliseltä lähettile tai hakee uuden tilauksen ravintolasta. Yhtiön ja lähettien välisen sopimuksen mukaisesti taloudellisen riskin kantaa lähetti, eli lähetti ei saa palkkiota, jonka hän olisi saanut hoitaessaan toimeksiannon loppuun. Jos lähettile on aiheutunut kustannuksia toimeksiannon aloittamisesta, hän vastaa myös niistä.

Jos lähetti sairastuu tai on esteellinen kuljettamaan, hän voi joko itse perua varaamansa aikaikkunan tai olla yhteydessä X Oy:n tukeen, joka kirjaa peruutuksen järjestelmään. Jos este ilmaantuu kuljetustehtävän aikana, lähetti voi olla yhteydessä tukipalveluun ja sen jälkeen keskeyttää kuljetuksen tekemisen. Toimintamalli on sama kuin silloin, jos lähetti peruu aikaisemmin varaamansa aikaikkunan tai jo aloittamansa toimeksiannon muusta syystä.

Lähettikumppanilla on mahdollisuus käyttää sijaista käytännössä olemalla ensin yhteydessä X Oy:öön, ellei järjestelystä ole sovittu aikaisemmin. Yhtiö haluaa varmistua olosuhteista riippuen esimerkiksi tilaajavastuulaissa mainittujen selvitysten pyytämisen tarpeellisuudesta. Yhtiön on varmistuttava asianmukaisesti myös muun muassa asiakkaiden tietosuojasta, sillä kukin lähetti saa

sovelluksen välityksellä käyttöönsä asiakastietoja. Sijaisen käyttämistä varten ei toistaiseksi ole luotu Suomessa systemaattista prosessia, koska yhtiö on saanut vain yksittäisiä tiedusteluja tämän mahdollisuuden käyttämisestä.

Työntekijöiden (tai alihankkijoiden) käytöstä on mahdollista sopia yhteistyön alkaessa tai kestäessä. X Oy edellyttää aina sitä, että myös sijaiset toimivat elintarvikelainsäädännön ja tietosuojasääntelyn edellyttämällä tavalla. Jos esimerkiksi joku tähän asti ilman työntekijöitä toiminut lähettiyritystä haluaa jatkossa käyttää työntekijöitään kuljetustoimeksiantojen hoitamiseen, käytännössä yhtiö edellyttää ensin esimerkiksi tilaajavastuulain mukaisten selvitysten esittämistä. Jos yhtiön lähettikumppanilla on omia työntekijöitä, joiden avulla lähettikumppani käytännössä hoitaa valitseman kuljetustoimeksiannot, työntekijöiden ei tarvitse olla itse sopimussuhteessa suoraan yhtiön kanssa, vaan lähettikumppani vastaa työntekijöidensä suorituksesta ja muista työntekijöihinsä liittyvistä velvoitteista.

Lähettikumppani voi olla hyväksymättä tarjottua kuljetustoimeksiantoa tai luopua jo hyväksytystä kuljetustoimeksiannosta olemalla yhteydessä X Oy:n tukipalveluun, myös lähetin itse ennalta varaamaan aikaikkunan sisällä. Toimeksiannon hyväksymättä jättämisellä tai siitä luopumisella ei lähtökohtaisesti ole välittömiä seurauksia tulevien aikaikkunoiden varaamismahdollisuuteen. Jos joku läheteistä antaa väärää tietoa käytettävyydestään tai hyväksikäyttää ennalta varattavia tunteja jatkuvasti siten, ettei suostu tekemään lainkaan kuljetustoimeksiantoja – vaikka on erikseen ilmoittanut olevansa käytettävissä kuljetustoimeksiantojen suorittamiseen – on todennäköistä, että häneltä poistetaan tai keskeytetään mahdollisuus varata aikaikkunoita.

X Oy korostaa, että myös sellaisella lähetillä, joka ei voi varata aikaikkunoita, säilyy täysi mahdollisuus suorittaa kuljetustoimeksiantoja tavalliseen tapaan. Tämä tapahtuu yksinkertaisesti kirjautumalla alustalle. Kyseessä ei siten tosiasiallisesti ole lähetille toimeksiannoista kieltäytymisestä johtuva rangaistus, vaan muiden lähettien eduksi tehtävä toimi.

Samanaikaisten kuljetustoimeksiantojen määrällä ei ole ylärajaa, eikä toimeksiannoilla ole enimmäis- tai vähimmäismäärää. Lähetin voi olla samanaikaisesti kirjautuneena X Oy:n alustan lisäksi myös muille alustoille ja suorittaa näin toimeksiantoja myös muille sopimuskumppaneille kuin yhtiölle.

Lähetille ei osoiteta tehtäviä suoritettaviksi, vaan lähetin voi itse päättää, ottaako hän vastaan sovelluksessa tarjottuja kuljetustoimeksiantoja. Vastaavasti lähetin suunnittelee ja valitsee itse reitin kuljetusten toimittamiseen käyttäen esimerkiksi valitsemaansa karttapalvelua.

Alustan asiakkaat tekevät tilauksensa ravintoloille pääosin reaaliaikaisesti siten, että asiakas tekee tilauksen ravintolaan, joka valmistaa lämpimän ruoan pian tilauksen vastaanotettuaan, ja ruoka odottaa tämän jälkeen sitä, että joku lähetin poimii sen ravintolasta ja vie pian asiakkaalle. Elintarviketurvallisuus edellyttää annoksen toimittamista tietyn ajan kuluessa. Näistä syistä ruoan kuljettaminen esimerkiksi 20 eri osoitteeseen turvallisesti ei ole realistista, vaan X Oy:n alusta ehdottaa toimeksiantoja lähetin valittavaksi joko yksi kerrallaan tai siten, että lähetille tarjotaan tyypillisesti 2–4 toimeksiantoa keskenään läheisistä ravintoloista siten, että kaikki kuljetukset ovat lisäksi menossa likimain samaan suuntaan. Useampien samanaikaisten hyväksytyjen toimeksiantojen tapauksessa lähetin saa täyden korvauksen jokaisesta toimeksiannosta.

Jos lähetillä on useampi samanaikainen toimeksianto, yhtiön alusta tarjoaa järjestystä, jossa kukin tilaus jätetään kullekin asiakkaalle (ts. lähettiä lähintä asiakasta tarjotaan ensin jne.). Lähetin suunnittelee varsinaisen ravintolan ja asiakkaiden välisen reitin haluamallaan tavalla.

Lähetti voi kirjautua alustalle milloin tahansa. Käytännössä alustalla tuotteita myyvien ravintoloiden ja muiden kauppiaiden aukioloajat määrittävät, milloin asiakkaat voivat tilata kotiinkuljetettuja tuotteita, ja näin myös sen, milloin lähetti voi saada X Oy:n kautta tilauksia kuljetettavaksi. Lähetti voi näin ollen halutessaan olla käytettävissä 24/7. Hänelle ei voi kuitenkaan tulla yhtiön kautta tarjolle toimeksiantoja esimerkiksi aamuyön pikkutunneilla, jolloin ravintolat ja näin ollen myös yhtiön alusta ja tukipalvelut ovat lähtökohtaisesti kiinni. Lähetti voi varata keskenään ei-päällekkäisiä ja vapaita aikaikkunoita seuraavan kalenteriviikon kaikille päiville.

X Oy seuraa toimitusketjun toimintaa tavalla, joka on välttämätön palvelun tarjoamisen, tietosuojan ja esimerkiksi elintarviketurvallisuuden takaamiseksi. Esimerkiksi yhtiön omavalvontasuunnitelmasta seuraa, että annoksia, jotka ovat olleet kuljetuksessa kauemmin kuin yhden tunnin, ei luovuteta asiakkaille. Käytännössä yhtiö saa tiedon siitä, milloin asiakas tekee tilauksen, milloin ravintola alkaa valmistaa annosta, milloin ravintola saa sen valmiiksi, milloin jokin lähetti hyväksyy tarjotun toimeksiannon, milloin hän noutaa annoksen ravintolasta ja milloin hän luovuttaa sen asiakkaalle.

X Oy näkee lähetin sijainnin tavanomaisessa karttapalvelussa gps-tarkkuudella silloin, kun lähetti suorittaa kuljetustoimeksiantoa sekä silloin, kun hän on valmiina ottamaan kuljetustoimeksiantoja vastaan. Tämä on välttämätöntä, jotta lähetille voidaan tarjota mielekkäitä toimeksiantoja häntä lähellä olevista ravintoloista vietäväksi riittävän lähellä oleville asiakkaille. Uusia kuljetustoimeksiantoja voidaan tarjota myös lähetin vielä suorittaessa edellisiä kuljetustoimeksiantoja, minkä vuoksi lähetin sijainti on tärkeää tietää myös kuljetusten aikana. Tieto lähetin sijainnista on tärkeä myös siksi, että kuljetuksen sallittu enimmäisaika ravintolasta asiakkaalle perustuu elintarviketurvallisuusviranomaisen hyväksymään omavalvontasuunnitelmaan, ja sijainti vaikuttaa siihen, kuinka nopeasti lähetin on realistista tehdä kukin kuljetus.

Ruokalähettien sijaintia käytetään myös mahdollisissa ongelmatilanteissa lähetin tukemiseen. Lähetti voi esimerkiksi olla yhteydessä X Oy:n tukipalveluun tilanteessa, jossa lähetti ei löydä asiakkaan tai ravintolan osoitetta ja joko toivoo apua tai haluaa luopua kuljetustoimeksiannosta. Yhtiön on helpompaa sopia lähetin kanssa tilanteesta, jos se pystyy tarvittaessa vahvistamaan kartalla, että lähetillä ja yhtiöllä on sama käsitys lähetin sijainnista.

Lähetin sijainnin paikallistaminen on tärkeää myös asiakaspalvelun kannalta, sillä myös ruoka-annosten tilaajat arvostavat, että he pystyvät tarkastelemaan tilaamansa kuljetuksen sijaintia sovelluksen kautta ja voivat tarvittaessa auttaa lähettiä löytämään perille tai varmistamaan, että he ovat paikalla lähetin saapuessa. Lähettien toimeksiantojen suorittamistehokkuutta tai muita työn suorittamisen laatuun liittyviä asioita ei valvota sijaintitietoja tarkkailemalla.

X Oy:n palveluksessa olevat ihmiset eivät seuraa aktiivisesti lähettien sijaintia. Ongelmatilanteita tai muita vastaavia poikkeustilanteita lukuun ottamatta sijaintitiedon seuranta on osa yhtiön alustan automatisoitua toimintaa.

Lähetit voivat itse valita, mitä ajoneuvoa he käyttävät kuljetustoimeksiantojen suorittamiseen. Esimerkiksi polkupyörän käyttökulut ovat erilaiset kuin auton, samoin kuin eri ajoneuvotyyppien pysäköintimahdollisuudet ja niistä aiheutuvat kulut ja ajan menetys ovat erilaisia. Lähetit voivat myös oman valintansa mukaan vaihtaa ajoneuvoa halutessaan. X Oy ei maksa lähettien ajoneuvojen huolto- tai polttoainekuluja tai muitakaan kuljetuskustannuksia. Näin ollen sellaisia tapauksia ei käytännössä synny, joissa yhtiö olisi vastuussa kuljetuskustannuksista.

X Oy ei korvaa lähettikumppaneille kuljetuksista aiheutuvia kustannuksia (ts. kuljetuskustannuksia), kuten esimerkiksi polkupyörän tai auton käytöstä aiheutuvia kuluja tai pysäköintimaksuja. Lähetti vastaa niistä aina itse. Yhtiö maksaa lähelille jokaisesta tämän tekemästä kuljetuksesta palkkion. Lähetin kuljetuskohtainen palkkio ei ole suorassa yhteydessä asiakkaan yhtiölle maksamaan kuljetusmaksuun, vaan on summana käytännössä aina tätä suurempi.

Usein myös ravintolat ja kaupat tai muut tahot haluavat tarjota X Oy:n alustan kautta tilauksen tekeville asiakkaille ilmaisia kuljetuksia markkinoidakseen tuotteitaan tai palvelujaan. Tällöin ravintola tai muu taho ja yhtiö sopivat kuljetusalennuksen kanavoimisesta ilmaisia kuljetuksia pyytäneen yrityksen vastattavaksi. Yhtiön alusta toimii siten markkinointityökaluna myös monille muille toimijoille kuin vain yhtiölle. Jos kuljetuksia markkinoidaan tietyn ajan asiakkaille ilmaisina, tämä ei tarkoita sitä, että lähettikumppanit eivät saisi omaa sovittua kuljetuspalkkiotaan.

Ruokatilauksen tekevältä asiakkaalta peritään kuljetusmaksu. Samoin ravintoloilta peritään korvaus yhtiön alustan käytöstä (ml. kuljetuspalvelujen välittämisestä). Nämä eivät ole kuitenkaan suorassa yhteydessä lähettikumppaneille maksettaviin kuljetuspalkkioihin.

Asiakslupausta enimmäiskuljetusajasta ei ole annettu. Omavalvontasuunnitelmassa kuitenkin mainitaan, että turvallisuussyistä asiakkaille ei luovuteta annoksia, jotka ovat olleet kuljetuksessa kauemmin kuin yhden tunnin. Tämä on siis käytännössä katsoen yksittäisen annoksen kuljetuksen enimmäispituus, vaikka varsinaista enimmäiskuljetusaikaan liittyvää lupaus ei anneta. Tilausta tekeväälle asiakkaalle annetaan suuntaa antava arvio aikahaarukasta, jolloin tilaus on tietyllä todennäköisyydellä perillä. Tämä arvio ei ole lupaus tilauksen saapumisen ajankohdasta.

X Oy tarjoaa kaikille lähettikumppaneilleen kuljetustoimeksiantoja. Se, kenelle läheteistä yksittäistä kuljetustoimeksiantoa tarjotaan, riippuu monesta asiasta, kuten siitä, kuinka lähellä lähetti on ravintolaa, johon tilaus tehtiin (eli kuinka nopeasti lähetti ehtii noutamaan tilauksen); onko hänellä muita annoksia kyydissä, jotka ovat menossa samaan suuntaan kuin uusi tilaus; mitä kulkuneuvoa lähetti käyttää kyseisenä ajankohtana (lähetin valitsema kulkuneuvo vaikuttaa kuljetusmatkaan käytettyyn aikaan, joka puolestaan on elintarviketurvallisuuden kannalta relevantti seikka) sekä muista vastaavista seikoista. Asiaan vaikuttaa myös se, onko jokin toinen lähetti luopunut tai hylännyt kyseisen toimeksiannon.

Käytännössä järjestelmä toimii tavalla, joka auttaa kutakin lähettiyrittäjää maksimoimaan mahdollisen laskutuksensa siltä ajalta, kun hän valitsee olla kirjautuneena X Oy:n alustalle. Järjestelmä pyrkii myös varmistamaan esimerkiksi elintarviketurvallisuuden toteutumisen eli käytännössä sen, että lähetilä, jolle tilausta tarjotaan, on realistinen mahdollisuus toimittaa tilaus asiakkaalle kohtuullisessa ajassa.

Läheteille ei luoda esimerkiksi asiakaspalautteiden keskiarvoista tai muista numeerisista lähteistä syntyvää tai algoritmien luomaa "arvosanaa", joka vaikuttaa läheteille tarjottaviin toimeksiantoihin tai lähetin asemaan alustalla muuten.

Tilauksen yhteydessä asiakkaille tarjotaan mahdollisuus antaa halutessaan palautetta niin ravintolasta ja sen ruoasta kuin myös kuljetuksesta sekä sen toteuttaneesta lähetistä. Jos joku läheteistä tai ravintoloista saa paljon myönteistä palautetta, palaute pyritään välittämään eteenpäin. Vastaavasti jos lähetti tai ravintola saa paljon kielteistä palautetta, asiasta saatetaan keskustella asianosaisten kanssa, jotta he voivat huomioida palautteen toiminnassaan. Tavanomainen asiakaspalaute ei johda seuraamuksiin, esimerkiksi lähelille tarjottavien toimeksiantojen tai alustalle kirjautumismahdollisuuksien suhteen.

Mikäli asiakkaan, ravintolan tai lähetin antaman palautteen perusteella esimerkiksi ravintola- tai lähettikumppani on rikkonut elintarviketurvallisuutta tai säädöksiä, tai kyse on muutoin vakavasta, esimerkiksi terveyttä tai turvallisuutta vaarantavasta tilanteesta, palautteen luotettavuus varmistetaan kaikilta osapuolilta. Poikkeuksellisissa ja erityisen vakavissa tilanteissa X Oy saattaa tilanteesta riippuen harvinaisissa tapauksissa rajoittaa asiakkaan pääsyä alustalle tai päättää yhteistyön ravintolan tai lähetin kanssa osapuolten välisen yhteistyösopimuksen puitteissa.

X Oy viittaa lisäksi tietosuojaoikeudelliseen seikkaan, joka tukee sen kantaa siitä, että lähetit ovat työsuhteen sijaan toimeksiantosuhteessa. Jokaisen lähetin kanssa on tehty EU:n tietosuoja-asetuksen 28 artiklan mukainen henkilötietojen käsittelyä koskeva sopimus. Jokainen lähetti on siten suhteessa yhtiön organisaation ulkopuolinen henkilötietojen käsittelijä. Jos lähetti olisi organisaation oma työntekijä, lähetin kanssa ei tehtäisi henkilötietojen käsittelysopimusta. Yhtiö on velvollinen varmistamaan sopimuskumppaniensa suorittaman yhtiön asiakkaiden henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden tietosuoja-asetuksen edellyttämällä tavalla.

X Oy toivoo työneuvoston ottavan huomioon sen, että kuten muutkin yritykset, myös alustatalouden toimijat ovat valinneet kukin omanlaisen tapansa järjestää toimintansa. Kuluttajan näkökulmasta hyvin samalta vaikuttavaa palvelua myyvien alustatalouden yhtiöiden tapa järjestää työn tekeminen ja esimerkiksi ruokalahetteihin kohdistuva ohjaus sekä valvonta saattavat poiketa toisistaan hyvinkin olennaisesti. Digitaalisen alustan hyödyntäminen palveluja tarjottaessa ei siis tarkoita, että palvelujen toteutus olisi identtinen. Yksittäisten alalla toimivien yhtiöiden välillä voi olla merkittäviäkin eroja.

TYÖNEUVOSTON LAUSUNTO

1 Työneuvoston toimivalta ja lausunnon kohde

Etelä-Suomen aluehallintovirasto on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, sovelletaanko X Oy:n (jäljempänä myös yhtiö) ruokalahettien (jäljempänä myös lähetti) työhön työaikalakia (872/2019). Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää sen arviointia, tekevätkö ruokalahetit työtä X Oy:lle työsuhteessa. Edelleen työneuvostoa on pyydetty vastaamaan siihen, jäävätkö mahdollisesti työsuhteessa olevat yhtiön ruokalahetit työaikalain soveltamisalan ulkopuolelle sen 2 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella.

X Oy on katsonut, että työneuvosto ei olisi toimivaltainen ratkaisemaan kysymystä ruokalahettien työtä koskevan oikeussuhteen luonteesta, koska kysymys on tältä osin työsopimuslain (55/2001) tulkinnasta.

Työneuvostolla on työaikalain 46 §:n sekä työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista annetun lain (400/2004) 7 §:n (877/2019) mukaan oikeus antaa lausuntoja työaikalain

soveltamisesta ja tulkinnasta. Työaikalain 1 §:n 1 momentissa on säädetty, että lakia sovelletaan työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetun työsopimuksen perusteella tehtävään työhön. Työaikalaisissa tarkoitetun työsuhteen syntyminen arvioidaan siis samalla tavoin kuin muidenkin työlakien soveltamisaloilla, eli tarkastelemalla, täyttyykö työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetty soveltamisalamääritelmä tosiasiallisesti työtä tehtäessä (ks. mm. TN 1469-17). Näin ollen työneuvosto on toimivaltainen arvioimaan, onko lausuntopyynnössä kuvatussa työssä kysymys työsuhteesta ja tarkastelemaan tässä tarkoituksessa työsopimuslakia.

Lähtökohtaisesti epäselvyys työtä koskevan oikeussuhteen luonteesta tulee esiin yksittäistapauksessa, jolloin tarkastelun kohteena on joko yhden työntekijän (tai työhön yhdessä sitoutuneen useamman työntekijän) ja työnantajan välinen suhde. Käsillä olevassa lausuntopyynnössä on sen sijaan kysymys yleisesti ruokalähetinä työtä tekevän henkilön ja X Oy:n välisen sopimussuhteen luonteesta. Asiassa esitetyt tosiseikat ovat siten yhteisiä suurelle joukolla ruokalähetettä, eikä kutakin yksittäistä oikeussuhdetta ja sen mahdollisia erityispiirteitä ole kuvattu tai selvitetty erikseen. Työneuvosto on arvioinut asiaa lausunnonpyytäjän ja yhtiön toimittaman kirjallisen aineiston perusteella. Asiassa ei ole ollut kuultavina yksittäisiä ruokalähetettä hallintolaisissa (434/2003) tarkoitettuina asianosaisina.

Näin ollen työneuvosto ei voi ottaa kantaa yksittäistapauksiin vaan esittää seuraavassa yleisen näkemyksensä X Oy:n kanssa sopimuksen solmineiden ruokalähetinien työn oikeudellisesta luonteesta. Työneuvosto huomauttaa, että yksittäisen ruokalähetin ja yhtiön välisen oikeussuhteen luonne ja sen myötä työaikalain soveltaminen tulee viime kädessä arvioitavaksi yleisessä tuomioistuimessa. Siinä yhteydessä voi tulla esille myös sellaisia tosiseikkoja, joiden johdosta lopputulos on erilainen kuin mitä seuraavassa yleisesti esitetään.

Työneuvosto korostaa, että tämä lausunto koskee ainoastaan niitä ruokalähetettä, jotka ovat solmineet sopimuksen X Oy:n kanssa luonnollisina henkilöinä.

2 Työaikalain soveltamisalaa koskevan 1 §:n 1 momentin pakottavuus

X Oy:n kanssa sopimuksen solmivia henkilöitä kutsutaan lähettikumppaneiksi. Solmittava sopimus on nimeltään palvelusopimus. Siinä on nimenomainen ehto, jonka mukaan ruokalähetin ja yhtiön välillä ei ole työsuhdetta. Yhtiö on myös kertonut, että sen näkemyksen mukaan lähetit eivät tee

työtä työsuhteesta, vaan toimeksiantosopimussuhteesta. Tätä ilmentää yhtiön mukaan muun muassa se, että jokaisen lähetin kanssa on tehty Euroopan unionin tietosuojaa-asetuksen 28 artiklan mukainen henkilötietojen käsittelyä koskeva sopimus. Tällaista henkilötietojen käsittelysopimusta ei tehtäisi, jos lähetit olisivat yhtiön omia työntekijöitä.

Työaikalain 1 §:n 1 momentin mukaan työaikalakia ”sovelletaan työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetun työsopimuksen sekä virkasuhteen perusteella tehtävään työhön, jollei muualla laissa toisin säädetä”. Tämä soveltamisalamääritelmä on pakottava, kuten muidenkin työlakien vastaavat määritelmät. Näin ollen työtä koskevan sopimuksen osapuolet eivät voi pätevästi sopia siitä, että soveltamisalamääritelmässä tarkoitetut tunnusmerkit tosiasiallisesti täyttävään sopimussuhteeseen ei sovellettaisi työaikalakia tai että sopijapuolten välinen sopimussuhde ei ylipäänsä olisi työsuhde (ks. esim. TN 1428-08).

Soveltamisalasäännöksen pakottavuus johtaa lisäksi siihen, että työtä koskevan sopimuksen nimike, osapuolista käytetyt nimitykset tai osapuolten omat käsitykset oikeussuhteen laadusta eivät ole ratkaisevia oikeussuhteen luonnetta arvioitaessa. Sen sijaan arviointi tehdään tarkastelemalla objektiivisesti tosiasiallista työntekoa ja sen olosuhteita. Työtä koskevan sopimuksen osapuolten käsitykset ja sopimuksen tarkoitus, joka ilmenee nimenomaan tosiasiallisesti työtä suoritettaessa, voivat kuitenkin vaikuttaa arviointiin. Ne ovat otettavissa huomioon mahdollisessa työsuhteen yksittäisten tunnusmerkkien jälkeisessä niin sanotussa kokonaisarvioinnissa tai -harkinnassa (ks. esim. TN 1293-93, TN 1411-06 ja TN 1428-08). Sopimusehtojen tulee silloinkin vastata tosiasiallisia työskentelyoloja, jotta niillä olisi vaikutusta oikeussuhteen luonteen arvioinnissa (HE 157/2000 vp, s. 57. Ks. myös esim. TN 1469-17).

Työaikalain 1 §:n 1 momentin pakottavuus johtaa siihen, että X Oy:n ja ruokalähetien välisen oikeussuhteen luonne ei ole pääteltävissä edellä esitettyjen seikkojen perusteella. Asiassa on sen sijaan tarkasteltava, täyttyykö työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen tunnusmerkistö tehtäessä ruokalähetin työtä tosiasiallisesti.

3 Ruokalähetin työtä koskevan oikeussuhteen arviointi

3.1 Yksittäiset tunnusmerkit

Se, tekevätkö ruokalähetit työtä X Oy:lle työaikalain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa työsuhteessa, ratkaistaan työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin perusteella. Työsuhteen syntyminen edellyttää viiden säädetyn tunnusmerkin täyttymistä: työtä on tehtävä sopimuksen perusteella toiselle, vastiketta vastaan, henkilökohtaisesti ja tämän toisen (= työnantajan) johdon ja valvonnan alaisena.

Seuraavassa arvioidaan mainittujen yksittäisten tunnusmerkkien tai niin sanottujen perustunnusmerkkien täyttymistä ruokalähettiläiden työssä.

Sopimus ja työn tekeminen toiselle

Työsuhteen on perustuttava vapaaehtoisesti solmittavaan sopimukseen, jossa työntekijä ja työnantaja sopivat työnteosta. Työtä koskeva sopimus voidaan solmia vapaamuotoisesti ja kohteena voi olla mikä tahansa sellainen inhimillinen käyttäytyminen, jolla on taloudellista arvoa. Työsuhteessa tehtävälle työlle on tyypillistä se, että sillä tavoitellaan ansioita. Työn pitäminen työsuhteisena ei kuitenkaan edellytä esimerkiksi sitä, että työntekijä ansaitsisi koko elantonsa sopimussuhteesta kertyvistä vastikkeista, vaan ansiot voivat luonnollisesti olla peräisin useasta erillisestä sopimussuhteesta tai osittain myös muusta ansiolähteestä. Työsuhteista työtä voidaan tehdä myös ilman ansioiden tavoittelua.

Nyt käsillä olevassa tapauksessa on kysymys X Oy:n ylläpitämän digitaalisen alustan (sovelluksen) välityksin tehtävästä työstä, jossa yhtiöön sopimussuhteessa oleva ruokalähettilä kuljettaa asiakkaille heidän tilauksiaan yhtiön kanssa sopimuksen solmineista ravintoloista ja muista paikoista. Ruokalähettilä ja yhtiö ovat solmineet työstä kirjallisen sopimuksen, joka sellaisenaan täyttää sopimustunnusmerkin. Ruoka-annosten ja muiden mahdollisten tuotteiden kuljettaminen on työtä, jolla on taloudellista arvoa. Kysymys on siis työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua työn tekemisestä. Sillä, että ruokalähettiläiden tekemän työn määrä vaihtelee eikä työstä välttämättä saada koko elantoa, ei ole edellä esitetyn tavoin merkitystä arvioitaessa mainittujen tunnusmerkkien täyttymistä.

Työsuhteessa on kuitenkin oltava kysymys työn tekemisestä toiselle eli työnantajan lukuun. Tämä tarkoittaa sitä, että työstä tulevan välittömän hyödyn on koiduttava työnsuorittajan sopijakumppanin hyväksi. Työntekijä hyötyy tekemästään työstä vastikkeen muodossa, mutta se ei ole tässä tarkoitettua hyötyä. Vaatimus työn tekemisestä toiselle voi jäädä täyttymättä lähinnä vain silloin,

kun työntekijä kuuluu työnantajan kanssa samaan varallisuuspiiriin. Viimeksi mainitusta voi olla kysymys, jos työntekijä omistaa tai hallitsee muutoin työnantajayhtiötä tai sen osaa.

Tämän lausuntoasian aineistossa ei ole tullut ilmi mitään sellaista tietoa, jonka perusteella olisi pääteltävissä, että ruokalähetit olisivat omistuksen tai hallintaoikeuden kautta osa X Oy:n varallisuuspiiriä.

X Oy on tuonut esille, että työstä saatava hyöty koituisi yhtiön ohella ruokalähetille ja yhtiön sopimuskumppanina oleville ravintoloille, joiden tuotteita lähetti kuljettaa. Asiakaspalvelutyössä on tavanomaista, että tehtävä työ hyödyttää useaa eri tahoa. Tämä ei kuitenkaan johda siihen, että työn tekeminen toiselle -tunnusmerkki ei täytyisikään.

Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että vaatimus työn tekemisestä toiselle täyttyy ruokalähetien työssä.

Vastike

Työsuhteen syntyminen edellyttää myös vastiketunnusmerkin täyttymistä. Työstä on näin ollen maksettava sen tekijälle rahapalkkaa tai muuta taloudellisen arvon omaavaa vastiketta.

Käsillä olevassa tapauksessa ruokalähetit saavat suorittamastaan työstä X Oy:ltä pääsääntöisesti sekä kuljetuskohtaisen että kuljetusmatkaan perustuvan rahapalkkion. Etukäteen varattuina kuljetusaikoina palkkio voi määräytyä myös tuntiperusteisesti. Molemmissa tapauksissa on kysymys rahana maksettavasta korvauksesta, joka on näin ollen työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu vastike. Vastiketunnusmerkin arvioinnissa ei ole merkitystä vastikkeen nimityksellä, suuruudella eikä myöskään sen määräytymisen perusteella.

Henkilökohtaisesti-tunnusmerkki

Työsuhteessa edellytetään, että tietty luonnollinen henkilö sitoutuu henkilökohtaisesti työn suorittamiseen. Tässä asiassa on kysymys nimenomaan niistä ruokalähetistä, jotka ovat solmineet X Oy:n kanssa sopimuksen luonnollisina henkilöinä.

Pääsäännön mukaan työntekijä tekee työn itse, eikä hänellä ole oikeutta asettaa ketään toista sijaansa ilman työnantajan hyväksyntää, kuten työsopimuslain 1 luvun 7 §:n 1 momentissa säädetään. Sijaisen hankkiminen on pääsääntöisesti työnantajan asiana. Työnantajan suostumuksella

työntekijä voi kuitenkin ottaa itselleen apulaisen, joka avustaa työntekijää työn suorittamisessa. Edelleen on mahdollista, että työntekijä ottaa – työnantajan suostumuksella – itselleen sijaisen, joka tekee työtehtävän hänen puolestaan.

X Oy on kertonut, että läheteillä on mahdollisuus käyttää sijaista; käytännössä olemalla ensin yhteydessä yhtiöön, ellei järjestelystä ole sovittu aikaisemmin. Ruokalähetti voi sopia yhtiön kanssa yhteistyön alkaessa tai sen kestäessä siitä, että lähetti käyttää työssään omia työntekijöitään tai sijaisia/alihankkijoita. Edelleen yhtiö on tuonut esille, että sijaisia tai alihankkijoita ei ole kuitenkaan liiemmin käytetty.

Kuten yllä jo mainittiin, myös työsuhteessa olevalla työntekijällä voi olla mahdollisuus käyttää avustajaa tai sijaista, mikä ei sellaisenaan estä henkilökohtaisesti-vaatimuksen täyttymistä. Näin ollen sen, että ruokalähetit voivat tarvittaessa sopia X Oy:n kanssa sijaisen tai alihankkijan käyttämisestä, ei voida katsoa vaikuttavan henkilökohtaisesti-edellytyksen täyttymiseen. Työneuvoston käsityksen mukaan henkilökohtaisesti-tunnusmerkki täyttyy ruokalähettien työssä.

Johto ja valvonta

Työsuhteessa työtä on tehtävä sellaisissa olosuhteissa ja sellaisin tosiasiasa täytyvin ehdoin, joiden perusteella työntekijän on katsottava työskentelevän työnantajan johdon ja valvonnan eli direktion alaisena. Johdolla tarkoitetaan työnantajan oikeutta ennen työn aloittamista ja sen aikana – halutessaan tai tarvittaessa – määrätä, missä, miten ja milloin työ tehdään. Valvonnassa on puolestaan kysymys työnantajan oikeudesta seurata – niin ikään halutessaan tai tarvittaessa – että työntekijä noudattaa annettuja, työn suorittamista koskevia määräyksiä.

Työnantajan ei kuitenkaan käytännössä edellytetä konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti johtavan ja valvovan työntekijän työtä. Työ voi olla esimerkiksi luonteeltaan sellaista tai sen suorittaminen on järjestetty niin, että tarvetta työnantajan konkreettisille työn johto- ja valvontatoimille ei käytännössä ole. Tunnusmerkin täyttyminen edellyttääkin vain sitä, että sopijapuolten asema on sellainen, että työnantaja voi niin päättäessään ryhtyä konkreettisiin johto- ja valvontatoimiin (ks. mm. TN 1164-84 ja TN 1259-90). Ja vastaavasti työn suorittajalla on oltava työtä koskevissa asioissa sillä tavoin epäitsenäinen asema, että hän on velvollinen noudattamaan niitä ohjeita ja määräyksiä, joita työnantaja mahdollisesti hänelle antaa (HE 157/2000 vp, s. 56).

On huomattava, että erityisen työoikeudellisen direktion erottaminen muunlaisesta direktiosta on mahdotonta, koska työn johto- ja valvonta-toimet voivat olla hyvin samantyyppisiä riippumatta siitä, missä oikeussuhteessa työtä suoritetaan. Kun pelkkä oikeus direktioon riittää täyttämään johto ja valvonta -tunnusmerkin, merkitystä ei ole myöskään sillä, mikä on käytännössä esille tulevan johdon ja valvonnan määrä.

Nyt käsillä olevassa asiassa lausunnonpyytjä on katsonut, että työaikalain soveltuminen ruokalähetien työhön olisi epäselvää nimenomaan direktiotunnusmerkin täyttymisen näkökulmasta. X Oy on katsonut, että sillä ei ole sellaista johto- ja valvontaoikeutta läheteihin, joka voisi perustaa osapuolten välille työsuhteen.

Asiassa on selvitetty, että ruokalähetit saavat itse päättää, milloin he ovat käytettävissä kuljetuksia hoitamaan. Työlle ei ole sovittu mitään vähimmäismäärää. Edelleen on tuotu esille, että ruokalähetit voivat peruuttaa etukäteisiä ilmoituksia käytettävissä olostaan. Järjestely vaikuttaa olevan ainakin osittain rinnastettavissa vaihtelevaa työaika ja tarvittaessa työhön kutsuttavia työntekijöitä koskeviin sopimusjärjestelyihin. Niissä työntekijä ei ole välttämättä sitoutunut lainkaan ottamaan vastaan hänelle tarjottua työtä, vaan työn vastaanottaminen on hänen itsensä päätettävissä. Työneuvoston näkemyksen mukaan kysymys on sopimusvapauden piiriin kuuluvasta työhön ryhtymistä ja työajan määräytymistä koskevasta ehdosta, ei seikasta, joka ilmentäisi johto ja valvonta -tunnusmerkkiä. Työneuvosto on jo lausunnossaan TN 1226-88 tuonut esille, että työsopimuksessa on mahdollista sopia siitä, että työtä suoritetaan vain aika ajoin työhön kutsun perusteella tai muulla erikseen sovitulla tavalla. Näin ollen direktiotunnusmerkin kannalta merkityksellistä ei ole se, että ruokalähetit saavat itse päättää, milloin he ovat X Oy:n käytettävissä. Myöskään sillä, että yhtiö ei voi määrätä esimerkiksi kuinka monta päivää tai tuntia ruokalähetti työskentelee viikossa tai kuukaudessa, tai ottaako lähetti ylipäänsä työtä vastaan, ei ole vaikutusta direktiotunnusmerkin täyttymisen tarkastelussa.

Sen sijaan direktiotunnusmerkin arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota siihen, onko X Oy:llä; käytännössä jollain sen palveluksessa olevalla henkilöllä, halutessaan mahdollisuus vaikuttaa ruokalähetien työnteon tapaan, aikaan ja paikkaan silloin, kun työtä on otettu vastaan, sekä valvoa, että lähetit toimivat annettujen ohjeiden mukaan tuona aikana.

Asiassa saadun selvityksen mukaan X Oy:n alusta toimii sillä tavoin automaattisesti, että ruokalähetin ollessa kirjautuneen sille online-tilaan, ehdottaa alusta kuljetustoimeksiantoja lähettien

valittaviksi. Kukin lähetti päättää itse, ottaako hän niitä vastaan ja kuinka paljon. Yhtiö on kertonut, että kuljetustoimeksiantoja tarjotaan joko yksi kerrallaan tai siten, että lähetille tarjotaan 2–4 toimeksiantoa keskenään läheisistä ravintoloista likimain samaan suuntaan toimitettavia tilauksia. Jos lähetillä on useampi samanaikainen toimeksianto, yhtiön alusta ehdottaa järjestystä, jossa tilaukset toimitetaan asiakkaille. Lähetti suunnittelee varsinaisen ravintolan ja asiakkaiden välisen reitin haluamallaan tavalla. Yhtiö on kertonut, että sen omavalvontasuunnitelmasta seuraa, että asiakkaille ei luovuteta annoksia, jotka ovat olleet kuljetuksessa kauemmin kuin yhden tunnin. Tämä on siis käytännössä katsoen yksittäisen annoksen kuljetuksen enimmäispituus.

X Oy kertoo seuraavansa toimitusketjun toimintaa tavalla, joka on välttämätön palvelun tarjoamisen, tietosuojan ja esimerkiksi elintarviketurvallisuuden varmistamiseksi. Käytännössä yhtiö saa tiedon siitä, milloin asiakas tekee tilauksen, samoin kuin ajankohdasta, jolloin ravintola alkaa valmistaa annosta. Edelleen yhtiö saa tiedon annoksen valmistumisajankohdasta ja siitä, milloin joku sen läheteistä hyväksyy tarjotun toimeksiannon ja noutaa annoksen ravintolasta. Tieto välittyy myös ajankohdasta, jolloin lähetti luovuttaa annoksen asiakkaalle.

X Oy näkee lähetin sijainnin tavanomaisessa karttapalvelussa gps-tarkkuudella silloin, kun lähetti suorittaa kuljetustoimeksiantoa, samoin kuin silloin, kun hän on valmiina ottamaan kuljetustoimeksiantoja vastaan. Tämä on välttämätöntä, jotta läheteille voidaan tarjota mielekkäitä toimeksiantoja heitä lähellä olevista ravintoloista vietäväksi riittävän lähellä oleville asiakkaille. Uusia kuljetustoimeksiantoja voidaan tarjota myös lähettien vielä suorittaessa edellisiä kuljetustoimeksiantoja, minkä vuoksi lähettien sijainti on tärkeää tietää myös kuljetusten aikana. Tietoa lähettien sijainnista on kerrottu tarvittavan myös siksi, että kuljetuksen sallittu enimmäisaika ravintolasta asiakkaalle perustuu elintarviketurvallisuusviranomaisen hyväksymään omavalvontasuunnitelmaan, ja sijainti vaikuttaa siihen, kuinka nopeasti lähettien on realistista suorittaa kukin kuljetus.

Ruokalähetien sijaintitietoja käytetään myös mahdollisissa ongelmatilanteissa lähettien tukemiseen. Lähettien toimeksiantojen suorittamistehokkuutta tai muita työn suorittamisen laatuun liittyviä asioita ei valvota sijaintitietoja tarkkailemalla. X Oy ei myöskään aktiivisesti seuraa lähettien sijaintia. Ongelmatilanteita tai muita vastaavia poikkeustilanteita lukuun ottamatta sijaintitiedon seuranta on osa yhtiön alustan automatisoitua toimintaa.

Työneuvosto katsoo, että jo yllä olevan kuvauksen perusteella ruokalähettilä on katsottava tekevän vastaanottamiaan kuljetustoimeksiantoja sellaisissa olosuhteissa, joissa ilmenee konkreettista työn johtoa ja valvontaa X Oy:n digitaalisen alustan välityksin. Alusta ei ole työnantajasta erillinen toimija vaan nimenomaan osa yhtiön toimintaa. Kuvatut työn tosiasialliset olosuhteet vaikuttavat joka tapauksessa sellaisilta, että jollakin yhtiön henkilöstöön kuuluvalla on tarvittaessa mahdollisuus toteuttaa työn johtoa ja valvontaa hyvinkin yksityiskohtaisesti. Tämä johtaa siihen, että myös johto ja valvonta -tunnusmerkin on katsottava täyttyvän ruokalähettilä työssä.

3.2 Kokonaisarviointista

Vaikka työsuhteella on laissa säädetty täsmällinen tunnusmerkistö, saatetaan yksittäisten tunnusmerkkien tarkastelun jälkeen joutua arvioimaan kaikkia asiassa esille tulleita tosiseikkoja kokonaisuutena. Tämä johtuu siitä, että yksittäiset tunnusmerkit (sopimus, työn tekeminen toiselle, henkilökohtaisesti, vastiketta vastaan, toisen johdon ja valvonnan alaisena) voivat täytyä riippumatta siitä, tehdäänkö työtä työsuhteessa vai itsenäisenä yrittäjänä. Kokonaisarviointia tarvitaan pääosin siis työsuhteen ja itsenäisen yrittäjätyön välisissä rajanvetotapauksissa erottamaan työsuhteesta ne itsenäisen yrittäjän työtä koskevat oikeussuhteet, joita ei ole tarkoitus suojata työlaainsäädännöllä. Kokonaisarvioinnin tarpeen on kuitenkin katsottu voivan syntyä ainoastaan tilanteissa, joissa käytännössä toteutuneissa työnteko-olosuhteissa on tullut esille sellaisia tosiseikkoja, jotka puhuvat selvästi työsuhdetta vastaan ja itsenäisen yrittäjätyön puolesta (ks. esim. TN 1469-17). Työneuvosto on aiemmassa käytännössään korostanut, että jos ratkaisu tehdään kokonaisarvioinnilla, niin siinä otetaan oikeudellisten seikkojen lisäksi huomioon sosiaalisia ja taloudellisia seikkoja (TN 1293-93). Näin ollen päätettäessä kokonaisarvioinnin tarpeesta on tarkasteltava, tuleeko työn tekemisen tosiasiallisista olosuhteista esille muun ohessa sellaisia työnsuorittajan asemaan liittyviä sosiaalisia ja taloudellisia tekijöitä, jotka horjuttaisivat työsuhteettomaa (tai: joiden johdosta kysymyksessä ei voitaisi katsoa olevan työoikeudellisen suojan tarpeessa oleva henkilö).

Edellä on tarkasteltu yksittäisiä työsuhteen tunnusmerkkejä ja päädytty siihen, että esitetyillä tosiseikoilla ne näyttäisivät lähtökohtaisesti täyttyvän X Oy:n kanssa sopimuksen solmineiden ruokalähettilä työssä. Vielä on kuitenkin tarkasteltava, tuleeko toimitetusta aineistossa esille sellaisia ruokalähettilä työn tekemiseen liittyviä tosiseikkoja, jotka viittaisivat siihen, että kysymys olisikin itsenäisen yrittäjän työstä.

Itsenäisen yrittäjyyden tunnusmerkeistä ei ole säädetty, vaan ne ovat muodostuneet välillisesti oikeuskäytännöstä, jossa on arvioitu työsopimuslain mukaista soveltamisalaa. Itsenäisen yrittäjyyden/ itsenäisen ammatinharjoittajan tunnusmerkit jaetaan aineellisiin ja muodollisiin. Aineelliset tunnusmerkit ovat ratkaisevassa asemassa, ja niitä ovat muun ohessa toiminnan yleisyys ja julkisuus sekä yrittäjäriski (riski menettää pääomaa eli taloudellinen riski toiminnasta), samoin kuin yrittäjän vapaus. Yleisyydellä ja julkisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilö tarjoaa itse palvelujaan julkisesti ja yleisesti. Aineellisiin tunnusmerkkeihin on katsottu kuuluvan myös muun ohessa seuraavia seikkoja:

- työnsuorittajalla on oikeus apulaisten ja sijaisten käyttöön työntteettäjää kuulematta,
- työnsuorittaja saa itse määrätä työaikansa,
- työstä maksettavan korvauksen määrässä otetaan huomioon eläke- ja tapaturmavakuutusmaksut, eli muun muassa näiden maksujen suorittaminen näkyy työn hinnoittelussa,
- työnsuorittajalla on useita samanaikaisia toimeksiantoja,
- työntteettäjällä ei ole oikeutta kiinteään ohjaukseen ja
- työnsuorittajalla on oikeus itse päättää työn suoritustavasta ja organisoinnista.

Muodollisia itsenäisen yrittäjyyden tunnusmerkkejä ovat muun ohessa kaupparekisteri- ja muiden vastaavien ilmoitusten tekeminen, y-tunnuksen hankkiminen, ennakkoperintärekisterimerkintä sekä yrittäjän eläkevakuutuksen ottaminen. Muodollisena tunnusmerkkinä pidetään myös korvauksen maksamisen tapaa; laskuttaako työnsuorittaja sen ja sisältyykö summaan arvonlisävero.

Työsuhteessa on tavanomaista, että työnantaja hankkii työnteossa tarvittavat välineet. On kuitenkin mahdollista, että työntekijän on sovittu tekevän työtä omilla välineillään ja laitteillaan.

Työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 3 momentissa on nimenomaan säädetty, että tällainen järjestely on mahdollinen työsuhteessa. Lausuntopyynnössä kuvatussa tapauksessa on sovittu siitä, että ruokalähetit hankkivat itse työnteossa tarvittavan älypuhelimien ja kuljetusvälineen (auto, skootteri tai polkupyörä). Kuten hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi todetaan, ei työntekijän omien työvälineiden ja -koneiden käyttö vie työntekosuhdetta työsuhteen käsitteen ulkopuolelle, ellei olosuhteista ole pääteltävissä, että sopimussuhteessa työn suorittajalla on sellainen taloudellinen riski suoritettavasta työstä ja sen laadusta, joka on tyypillinen itsenäiselle yrittäjälle (HE 157/2000

vp, s. 58). Lähettien velvollisuus hankkia itse työvälineet ei siis voi sellaisenaan johtaa siihen, että kysymys ei voisi olla työsuhteisesta työstä.

Asiassa on tullut ilmi myös se, että X Oy ei korvaa ruokalähetille välineiden hankinnasta tai käytöstä aiheutuvia kuluja. Selvitystä ei ole kuitenkaan esitetty siitä, että mainitut kulut olisivat edellä viitatussa hallituksen esityksessä todetun tavoin niin suuria tai merkittäviä, että ne synnyttäisivät ruokalähetille taloudellisin riskin tehtävästä työstä. Vaikka järjestely ei välttämättä ole tavanomainen työsuhteessa, ei sen voida katsoa yksinään johtavan siihen, että ruokalähettejä olisi pidettävä itsenäisinä yrittäjinä.

X Oy on kertonut, että ruokalähetit saavat vapaasti tehdä työtä myös sen kilpailijoille.

Työsopimuslain 3 luvun 3 §:ssä on kielletty kilpaileva toiminta työsuhteessa. Kiellettyä on vain sellainen toiminta, joka ilmeisesti vahingoittaa työnantajaa työsuhteissa noudatettavan hyvän tavan vastaisena kilpailutekona. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä voi tehdä ammattinsa mukaista työtä toiselle työnantajalle tai harjoittaa sitä omana toimintanaan edellyttäen, että kysymys ei ole työsopimuslaissa tarkoitettu tavoin oman työnantajaa vahingoittavasta toiminnasta. Työntekijä voi siis työskennellä myös oman työnantajansa kilpailijalle kilpailevan toiminnan kieltoa rikkomatta. Se, että ruokalähetit voivat tehdä kuljetustyötä myös muille työnantajille, ei ole työneuvoston käsityksen mukaan työsuhdetta vastaan puhuva seikka. Kuten edellä tuli esille, työsuhteessakin oleva työntekijä saa tehdä samaa työtä usealle eri työnantajalle.

Edellä tuotiin esille, että itsenäisen yrittäjätöön aineellisiin tunnusmerkkeihin luetaan yleisyys ja julkisuus. Ruokalähetin yhtäaikaan työskentely myös muille kuin X Oy:lle voisi olla seurausta siitä, että hän on markkinoinut toimintaansa yleisesti ja julkisesti. Asiassa ei ensinnäkään tullut esille seikkoja, joiden perusteella voitaisiin päätellä, että lähetit tarjoaisivat palvelujaan yhtä aikaa usealle taholle. Selvitystä ei ole myöskään siitä, voisivatko ruokalähetit tosiasiasa kuljettaa samaan aikaan yhtiön kuljetusten kanssa myös muiden toimeksiantajien kuljetuksia.

Edelleen on tarkasteltava lähetin mahdollisuutta käyttää sijaista/alihankkijaa. X Oy on ilmoittanut, että lähetin tulee käytännössä olla ensin yhteydessä yhtiöön, ellei sijaisuus/alihankintajärjestelystä ole sovittu aikaisemmin sen kanssa. Kuten jo edellä tuli ilmi, voidaan työsuhteessakin sopia apulais- ja sijaisjärjestelyistä. Näin ollen ruokalähettien mahdollisuus käyttää sijaista/alihankkijaa ei sellaisenaan tarkoita sitä, että kysymys olisi itsenäisestä yrittäjätöystä. Aiemmin tuli esille myös se, että sijaisia/alihankkijoita ei ole yhtiön mukaan liiemmin käytetty.

Lähetit voivat luopua jo vastaanottamistaan kuljetustehtävästä. Tällainen luopuminen tapahtuu X Oy:n kertoman mukaan ottamalla yhteyttä sen tukipalveluun. Tämän jälkeen yhtiö ryhtyy toimenpiteisiin, jotta jo vastaanotettu kuljetustehtävä saadaan hoidettua, eikä siis lähetti itse hoida asiaa.

Edellä esille tuodut tosiseikat eivät ole työneuvoston käsityksen mukaan sellaisia, joiden johdosta työsuhteen yksittäisten tunnusmerkkien täyttävää oikeussuhdetta ei olisi perusteltua pitää työsuhteena. Asiassa ei ole tullut ilmi myöskään yllä kuvattuja itsenäisen yrittäjätöiden aineellisia tunnusmerkkejä. Tässä yhteydessä on mainittava vielä se, että ruokalähetit eivät itse hinnoittele tarjoamiaan palveluita. Työstä maksettava korvaus ei myöskään vaikuta olevan suuruudeltaan sellainen, että siinä voitaisiin katsota otetun huomioon muun ohessa eläke- ja tapaturmavakuutusmaksuja.

Työneuvoston näkemyksen mukaan asiassa ei ole tarvetta kokonaisarvioinnille.

4 Työn laskutus laskutuspalvelua käyttäen

X Oy on kertonut, että osa sen kanssa sopimuksen solmineista ruokalähetiteistä käyttää työn laskutuksessa apunaan laskutuspalvelua. Näin ollen on arvioitava, miten tällainen laskutusta koskeva järjestely vaikuttaa yhtiön ja ruokalähetin välisen oikeussuhteen luonteeseen. Kun laskutuspalvelun käyttö on maksuja koskeva tekninen järjestely, ei se työneuvoston käsityksen mukaan voi sellaisenaan vaikuttaa oikeussuhteen luonteen arviointiin, kuten ei mikään muukaan vastaavanlainen muodollinen seikka.

Työneuvosto tosin katsoi lausunnossaan TN 1451-13 (ään.), että työsuhdetta ei syntynyt laskutuspalvelua käyttävän työnsuorittajan ja yksittäisen työnteettäjän välillä. Työneuvosto toi esille, että laskutuspalvelun käyttö sinänsä ei ollut esteenä työsuhteen syntymiselle työnsuorittajan ja työnteettäjän välille. Työnteettäjä sai kuitenkin – lausuntopyynnön kohteena olleessa yksittäistapauksessa työtä koskevan sopimussuhteen syntymisen olosuhteet huomioon ottaen – luottaa siihen, että työnsuorittajan ilmoittaman laskutuspalvelun hoitaessa työn laskutuksen sekä ennakonpidätyksen ja työnantajamaksujen suorittamisen, ei työsuhdetta voinut syntyä työnteettäjän ja työnsuorittajan välille.

Nyt käsillä olevassa lausuntopyynnössä esille tuotu palkkion laskuttaminen laskutuspalvelun avulla ei työneuvoston näkemyksen mukaan rinnastu mainitussa lausunnossa esillä olleeseen yksittäistapaukseen. Laskutuspalvelun käyttö ei voi synnyttää sellaista epävarmuutta tai -selvyyttä työtä koskevan oikeussuhteen luonteesta kuin lausunnossa TN 1451-13 tarkoitettiin. Kysymys on menettelystä, joka lukeutuu muodollisiin seikkoihin, joilla ei voida ratkaista työtä koskevan oikeussuhteen luonnetta. Ruokalähetin työ voi siis olla työsuhteista laskutuspalvelun käytöstä huolimatta.

5 Työaikalain soveltaminen ennen työnteon aloittamista

X Oy on kertonut solmineensa ruoka-annosten kuljettamista koskevan palvelusopimuksen usean ruokalähetin kanssa ja että esimerkiksi viime vuonna kuitenkin vain osa sopimuksen solmineista läheteistä tosiasiallisesti suoritti kuljetustehtäviä.

Työneuvosto huomauttaa, että työaikalain soveltaminen edellyttää, että työn tekeminen on aloitettu sopimuksen solmimisen jälkeen. Näin ollen työaikalain velvoitteet eivät tule noudatettaviksi siinä vaiheessa, kun ruokalähetin ja yhtiön välillä on solmittu sopimus työnteosta, mutta työn suorittamista ei ole vielä aloitettu.

Edelleen työneuvosto kiinnittää huomiota siihen, että työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan työsopimuksin on sitouduttava tekemään työtä. Sopimus, jolla luonnollinen henkilö ei ole *sitoutunut* tekemään työtä, ei ole työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen työsopimus. Näin ollen työaikalaki ei tämän johdosta voi tulla sovellettavaksi ennen kuin ruokalähetti on tosiasiallisesti aloittanut työnteon tekemisen sopimuksen solmimisen jälkeen.

6 Työaikalain 2 §:n 1 momentin johdantolauseessa tarkoitettu työaika-autonomia ja 4 kohdan edellytykset

Työaikalain 2 §:n 1 momentin johdantolauseeseen mukaan työaikalakia ei, lukuun ottamatta sen 15 §:n 3 ja 4 momenttia, sovelleta työntekijään, jonka työaika ei ennalta määritellä eikä työajan käyttöä valvota ja joka siten voi itse päättää työajastaan. Työaikalain 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan

kysymys on ”työstä, jota siihen liittyvien toiminnan erityispiirteiden vuoksi tehdään sellaisissa oloissa, ettei voida katsoa työnantajan asiaksi valvoa siihen käytettävän ajan järjestelyjä”.

Jotta työsuhteisten ruokalähettiläiden työ voisi jäädä työaikalain soveltamisalan ulkopuolelle, on sen ensinnäkin täytettävä työaikalain 2 §:n 1 momentin johdantolauseessa olevat yleiset työntekijän niin sanotun työaika-autonomian kriteerit. Niiden täytyessä on tarkasteltava, onko ruokalähettiläiden työ säännöksen 4 kohdassa tarkoitettua työtä.

Työaikalain 2 §:n 1 momentin perustelujen (HE 158/2018 vp, s. 69–70) mukaan työaika-autonomia tarkoittaa sitä, että työntekijä voi itse päättää työajastaan, eli työntekijän työaika ei ennalta määritellä eikä hänen työajan käyttöään valvota. Soveltamisalapoikkeusta koskeva arviointi on tehtävä aina yksittäistapauksittain kokonaisharkinnalla. Käytännössä työaikalain ulkopuolelle jäämisen edellyttää, että työntekijälle ei ole tosiasiallisesti määritelty säännöllistä työaika, jota hänen tulee noudattaa. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota nimenomaan työntekijän tosiasiallisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa työaikansa pituuteen ja sijoitteluun. Ratkaisevaa ei ole se, että työ sopimukseen ei ole merkitty työaika tai että työnantaja vain ilmoittaa, että työajan käyttöä ei aktiivisesti seurata. Työntekijällä ei ole säännöksessä tarkoitettua työaika-autonomiaa eli tosiasiallista vapautta päättää työajastaan silloin, kun työnantaja direktio-oikeutensa nojalla määrää työntekijän työsuoritusten tekemisen aikataulusta ja siten työajan käytöstä. Toisaalta silloin, kun työntekijä voi itsenäisesti päättää työaikansa suunnittelusta ja aikataulutuksesta työnantajan laatiman tavoiteaikataulun puitteissa, hänellä voi olla työaika-autonomia.

Kuten edellä on tullut ilmi, on ruokalähetin suoritettava vastaanotettu kuljetustehtävä määrättyinä aikana, eikä hän voi siirtää sen suorittamista esimerkiksi itselleen sopivampaan aikaan. Ruokalähettilä ei myöskään voi päättää, milloin kuljetustehtäviä ylipäänsä tulee asiakkaiden tilausten perusteella suoritettaviksi. Vastaanotetut kuljetustehtävät ovat aikaan sidottuja, eikä ruokalähetin työssä työneuvoston käsityksen mukaan täyty työaikalain 2 §:n 1 momentin johdantolauseessa tarkoitettu työaika-autonomia. Näin ollen asiassa ei ole tarpeen tarkastella työaikalain 2 §:n 1 momentin 4 kohtaa.

7 Lopputulokset

Työneuvosto katsoo edellä esitetyillä perusteluilla, että X Oy:n ja ruokalähettiläisten välisessä työssä on kysymys työaikalain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua työsuhteesta. Työssä ei tule esille sellaisia seikkoja, jotka osoittaisivat työaikalain 2 §:n 1 momentin johdantolauseessa tarkoitettua työaika-autonomiamia. Näin ollen työaikalaki soveltuu työsuhteisten ruokalähettiläisten työhön.

8 Sovelletut oikeusohjeet

Hallintolain (434/2003) 11 §.

Työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista annetun lain (400/2004) 7 § (877/2019).

Työaikalain (872/2019) 1 §:n 1 momentti ja 2 §:n 1 momentin johdantolause ja 4 kohta sekä 46 §. Työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:n 1 momentti.

Äänestys

Lausunto (6-3) perustuu puheenjohtaja Ahtelan, jäsenten Hjelt, Ilveskivi, Kannisto ja Rautio sekä varajäsen Nyman mielipiteeseen.

Jäsen Nyyssölä esitti eriävän mielipiteensä, johon jäsenet Kiiski ja Leppänen yhtyivät.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Asiassa on kyse siitä, sovelletaanko ruokalähettiläisten työhön työaikalakia. Sitä sovelletaan työsuopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua työsuopimuksen perusteella tehtävään työhön. Asiassa on näin ollen ratkaistava ensin, työskentelevätkö ruokalähettiläiset työsuopimuslaissa tarkoitettua työsuhteessa vai itsenäisinä yrittäjinä tai ammatinharjoittajina.

Jos työsuhdetta koskeva vaatimus ei täyty, työaikalaki ei voi tulla sovellettavaksi. Tällöin ei ole tarpeen pohtia erikseen työaikalain omien soveltamisedellytysten täyttymistä.

Työsuhteen tunnusmerkit on määritelty työsuopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa, kun taas yrittäjyydelle ei ole kattavaa, lakiin perustuvaa määritelmää. Määritelmä kuuluu seuraavasti:

Tätä lakia sovelletaan sopimukseen (työsuopimus), jolla työntekijä tai työntekijät yhdessä työyhteisönä sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan.

Ruokalähetin ja yhtiön välistä oikeussuhdetta on pidettävä työsuhteena, jos kaikki työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin kriteerit täyttyvät. Jos joku tunnusmerkeistä jää täyttymättä, oikeussuhdetta ei pidetä työsuhteena vaan jonakin muuna oikeussuhteena.

On selvää, että ruokalähetit ovat tehneet työtä yhtiön lukuun vastiketta vastaan. He ovat sitoutuneet työhön henkilökohtaisesti, ja vaikka sijaisen käyttö olisi sopimuksen perusteella joissakin tilanteissa sallittuakin, se ei välttämättä estä pitämästä oikeussuhdetta työsuhteena. Ratkaisevaa on siis, onko työtä tehty yhtiön johdon ja valvonnan alaisena.

Asiassa on kiinnitettävä huomiota myös yhtiön ja lähetin välisen sopimuksen sisältöön ja sanamuotoon. Työsuhteen yksittäisten tunnusmerkkien tarkastelun ohella oikeussuhdetta on tarkasteltava vielä kokonaisuutena työsuhteen olemassaoloa ratkaistaessa.

Työn johto- ja valvontaoikeus tarkoittaa, että työnantaja määrää, mitä työtä tehdään, milloin työtä tehdään ja millä tavalla sitä tehdään. Työnantaja valvoo työsuoritusta, jonka seurauksena syntyy työnantajan haluama lopputulos. Yrittäjäsuhhteessa valvonta kohdistuu pikemminkin työn lopputulokseen kuin työsuoritukseen.

Työneuvoston käytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota myös siihen, onko työn suorittajalla oikeus kieltäytyä tarjotusta työtehtävästä. Kieltäytymisoikeus viittaa lähtökohtaisesti muuhun oikeussuhteeseen kuin työsuhteeseen.

Asiassa on selvää, että yhtiö ei ole määrännyt eikä ole voinut määrätä työn tekemisestä, sen ajankohdasta tai suorittamistavasta. Ruokalähetit ovat päättäneet itse, tekevätkö he ylipäättään työtä, minkä toimeksiannon he valitsevat ja miten he toimeksiannon toteuttavat. Yhtiö ei ole valvonut itse työsuoritusta vaan sitä, että ruokalähetys toimitetaan perille elintarvikelainsäädännön edellyttämässä ajassa. Yhtiön kannalta on ollut tärkeätä, että ruoka toimitetaan paikasta toiseen, mutta ei se, miten toimitus käytännössä tapahtuu.

Selvää on, että lähetillä on ollut oikeus kieltäytyä mahdollisista toimeksiannoista.

Yhtiön ja lähetin välisessä sopimuksessa on todettu, että oikeussuhteessa ei ole kyse työsuhteesta. Työsuorituksen vastineena on maksettu palkkio, josta ei ole pidätetty esimerkiksi eläkemaksua. Sopimuksen merkitystä arvioitaessa lähtökohtana on, että oikeussuhteen määrittelytapa ei ratkaise asiaa. Jos kaikki työsopimuslain työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät, kyse on työsuhteesta, vaikka sopimuksessa olisi sovittu jostakin muusta.

Sopimusta ei voi kuitenkaan sivuuttaa kokonaan, koska työsuhteessa tehty työ ja yrittäjätö muistuttavat käytännössä monesti toisiaan. Jos sopimuksen sisällöllä ei olisi merkitystä, oikeussuhteita voitaisiin joutua määrittelemään työsuhteiksi myös silloin, kun työn suorittaja haluaa nimenomaisesti toimia yrittäjänä.

Edellä todetun perusteella on mielestämme selvää, että työsopimuslain työnjohtoa ja valvontaoikeutta koskeva tunnusmerkki ei täyty yhtiön ja ruokalähetin välisessä oikeussuhteessa. Kyse ei voi näin ollen olla työsopimuslain tarkoittamasta työsuhteesta. Yhtiön ja lähetin välillä tehty sopimus ei anna aihetta arvioida asiaa toisin. Siihen sisältyy päinvastoin elementtejä, jotka viittaavat yrittäjänä tai ammatinharjoittajana tehtyyn työhön.

Olemme arvioineet sopimusta pelkästään sen sanamuodon perusteella, koska työneuvoston käytettävissä ei ole selvitystä siitä, mitä sopimusta tehtäessä on keskusteltu ja tarkoitettu.

Oikeussuhteen kokonaisarvioinnissa kiinnitämme huomiota erityisesti siihen, että lähetit vastaavat itse työnsä aiheuttamista kuluista sekä kantavat taloudellisen riskin esimerkiksi kulkuneuvon hankinnasta. Tämä ei ole tyypillistä työsuhteelle, jossa työnantaja vastaa työvälineiden hankinnasta ja kantaa niiden hankintaan liittyvän taloudellisen riskin.

Työaikalain soveltaminen on sidottu työsopimuslain mukaiseen työsuhteeseen. Koska yhtiön ja lähetin välisessä oikeussuhteessa ei ole kyse työsuhteesta, työaikalaki ei tule sovellettavaksi.